

משואה לתקומה

מעפילי קפריסין – סיפור משפחתי¹

ד"ר דינה לוין

זה עתה בקרנו בקפריסין - האי המפורסם הקשור בתולדות הקמת מדינת ישראל. אל האי הזה הנמצא בים התיכון מדרום לטורקיה וממערב לסוריה במרחק טיסה של כ-35 דקות מהארץ, גורשו היהודים פליטי השואה הנוראה שהצליחו לשרוד, ובשארית כוחם נאחזו בחיים. חלקם הקימו משפחות, חלקם היו ילדים ונוער, רווקים ורווקות שחלומם היה להגיע לחופי הארץ הנכספת. אלא שהבריטים מנעו זאת מהם ועקבו בשבע עיניים אחר מסעם של האניות הרעועות בים התיכון, וכשהתקרבו לארץ צרו עליהם וליוו אותם לנמל חיפה, ומשם גורשו לקפריסין. כך קרה לאנייה "כנסת ישראל" אליה עלו הורי פליטי שואה מהונגריה. בדרך חתחתים חצו את יוגוסלביה, ובעזרת המוסד לעלייה ב' והשליחים מארץ ישראל הגיעו לנמל באקאר ביוגוסלביה, הנפתח אל הים האדריאטי. האנייה הפליגה מהנמל ב-5 בנובמבר 1946. כארבעת אלפים מעפילים נדחסו לתוך מדפי עץ ברוחב של 65 ס"מ, שרק ניתן היה לשכב עליהם או לשבת. הצפיפות הייתה נוראה, ללא פרטיות, באוויר עמד ריח של צחנה, זיעה וקיא. באוויר הדחוס נשמעו בכיים של ילדים ואנקות של הסובלים ממחלת ים. זה היה מצבה של אמי ז"ל שהייתה בחודשי הריונה הראשונים. היא הקיאה את נשמתה במשך שלושת שבועות ההפלגה.

בכל הטלטלה בים התיכון הגועש התקווה להגיע לארץ ישראל הפיחה בהם כוחות לשאת את הסבל הקשה הזה. אלא שתקוותם נגדעה ונרמסה ברגע כשהאנגלים גילו את האנייה. הם עקבו אחר האנייה ע"י יותר מתריסר אניית מלחמה, וכן ע"י טייסות של מטוסי סיור. מפקדי "כנסת ישראל" דיווחו באיתות ששם האנייה הוא "סנטה מריה", ושיעד ההפלגה הוא העיר הטורקית איסקנדרון לצורך העמסת כותנה. הבריטים הבינו את התרמית והחלו בניסיונות לעלות על האנייה. הם נתקלו בהתנגדות המעפילים שלחמו בחיילים הבריטים בחירוף נפש באמצעות קופסאות שימורים. הבריטים ירו עליהם והיו הרוגים. הם השתמשו בגז מדמיע ובשלב הזה המעפילים שהיו בירכתי האנייה חשו שהם נחנקים, ולכן נסו על נפשם כדי להגיע לסיפון לשאוף אוויר נקי. הורי היו בין הנמלטים ובמנסותם שכחו את התרמיל האחד שהיה כל רכושם. כשחזרו לתאים לא נמצא התרמיל בו היו פמוטי כסף שאמי קיבלה לחתונתם. כל השנים היא ביכתה את הפמוטים הללו.

¹סופר לראשונה בכנס מרצים של אוניברסיטה בר אילן בקפריסין תשע"ח.

עם גרירת האנייה לנמל חיפה הם הועמסו על אניות גדולות שהוסבו לכלא צף עם כלובים ענקיים שנועדו להובלת פושעים מסוכנים. הם גורשו לקפריסין שהיתה בשליטת הבריטים.

המפגש הראשון עם האי שהיה מוקף בגדרות תיל וזקיפים חמושים ניצבו על מגדלי שמירה היה טראומטי ביותר. הם נזכרו בכל איימי השואה באושוויץ ובדכאו.

הורי שוכנו במחנות חורף דרומית לפמגוסטה בתוך פחונים אליהם נדחסו שמונה עשר אנשים ללא פרטיות. בחורף היה קר מאוד, ובקיץ החום היה כבד. אך הם נרגעו כשנוכחו לדעת שהבריטים דאגו לתנאי חיים סבירים. הם קבלו שמיכות ומיטת שדה, מצרכים וכלים לבישול. לשמחתי נותרו לנו תמונות שהן עדות לחיים ההזויים שהיו להורי ולכל המעפילים שחלומם נגדע זמנית ביד זדונית. (תמונות בהמשך)

הריונה של אמי התקדם ובטנה תפחה. לא היה אז אולטרסאונד, ולכן לא ידעו שמדובר בתאומים. כשהצירים תכפו אימא נלקחה לניקוסיה לבית חולים אנגלי. נולדנו בל"ג בעומר אחי ואני, והשמחה הייתה גדולה ביותר.

לזכות אחרי השואה בלידה היה נס גדול ולזכות בבת אחת בשני ילדים היה נס כפול ומכופל. בזכות זה הורי קבלו סרטיפיקט ויכלו לממש את חלומם. ארבעה עולים חדשים הגיעו לחיפה ב- 15.8.1947

הורי החלו בפרק חיים מלא בעמל וביזע של התערות בארץ במושבה פרדס חנה, כשאבי עבד בחקלאות ויחד עם אימא גידלו אל ילדיהם להודיה לבורא על ניסיון, ולתפילה שמארץ זו לא נגורש לעולם.

צערה הגדול של אמי על אובדן פמוטיה חלחל לנשמתי, ובכל ילדותי ונערותי חלמתי לממש את חלומה. כשהתחלתי לעבוד בהוראה מיד לאחר סיום לימודי באולפנא בכפר פינס קניתי לה ממשכורת הראשונה פמוט מכסף בעל חמישה קנים.

הרגשתי שהחורבן הכבד של אובדן המשפחה בשואה ואובדן הפמוטים המקשרים את האשה היהודייה מידי שבוע לבוראה הומר לרגע בתחושת אושר, שמחה והודיה לבורא עולם.

ליל הסדר אותו חגגנו עם הורי ז"ל בביתנו במשך שנים רבות, היה עבורם הזדמנות טובה לספר את סיפור יציאת המצרים הפרטית שלהם במחנות ההשמדה ובצעדות המוות. ילדי שתו בצמא בכל שנה את סיפוריהם, וכיום כשהורי אינם אתנו, כשאנו מגיעים לפסוק בהגדה של פסח: "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם" עולים בפנינו דמותם המופלאה של הורי

ז"ל, שבנוסף לתופת של השואה שעברו נאלצו לעבור את ההישרדות ההרואית בקפריסין, כשהתקווה להגיע לארץ הנכספת היא שהעניקה להם תעצומות נפש לשרוד את התנאים הקשים במחנות המעצר בקפריסין.

פרק הרואי זה בהיסטוריה של עם ישראל חדר לתודעה הציבורית לפני כשנה, כשאגודת הידידות ישראל קפריסין יזמה את רעיון נסיעת ילידי קפריסין לאי במלאת 70 שנה להקמת מחנות ההסגר ע"י הבריטים. גם ההצטרפות לעמותת "דור ההמשך" המאגדת בתוכה בני ניצולי השואה, נכדיהם וניניהם וכן כל מי שמתעניין בתולדות השואה, הגבורה והתקומה, סיפקה קורת גג חשובה לילידי קפריסין. מטרתה העיקרית של העמותה לפעול להנצחת זיכרון השואה והגבורה בכלל, להנחלת הסיפורים האישיים של משפחתנו בתקופת השואה לפנייה ואחריה לדורות הבאים.

"אנו 2200 הילדים שנולדו שם, נושאי החותם של הורינו, של סיפור חייהם, של סיפור הישרדותם, של רגשות האשם והכאב על שרק הם נותרו בחיים, ושל רגשות השמחה וההודיה למראה בניין הארץ לה היו שותפים מלאים.

אנו, מעפילי קפריסין שנולדנו שם בעל כורחנו, חייבים לספר, לחשוף, להאיר, להדהד בקול, להנציח ולהנחיל הלאה. אסור לתת לסיפור המופלא של חמישים ושניים אלף היהודים ששהו בקפריסין לשקוע בתהום הנשייה. האחריות לכך מוטלת עלינו, כי אנו החוליה המקשרת בין העולם שאבד להורינו לבין חייהם החדשים. על כן התגבשה המחשבה והתחושה, כי יש להקים גוף, שידאג להטמיע בתודעה הלאומית את הסיפור בדרכים שונות"².

ילדי קפריסין נושאים בגאון את זכרם של הוריהם שהפכו את מעצרם, את שלילת חירותם בקפריסין למקור של אגירת כוחות לבניית משפחה, ללימוד השפה העברית, לפעולות חברתיות במסגרת תנועות הנוער השונות, ליצירה אומנותית הן בציור והן בפיסול והן בעבודות עץ מרהיבות, וכן להכנה פיזית למלחמה בארץ.

²דברים אלו נאמרו ע"י נחמה פרידמן ארליך, ילידת קפריסין, בכנס ראשון של מעפילי קפריסין, שהתקיים בכ"ז בשבט תשע"ז, 23.2.2017 "יד לבנים" רחובות.

תמונות משפחתיות מקפריסין

(תודה מיוחדת לדודי יהודה הורוביץ (לצי) שהיה צלם מקצועי והנציח את משפחתנו):

האנייה "כנסת ישראל" בה עלו הורי לארץ ישראל.

הורי ר' דניאל הלוי ואמי מורתי מרת מרים הורוביץ ז"ל לפני לידתנו על רקע פחוני קפריסין.

התאומים: נתן צבי הלוי ז"ל (בצד שמאל) ודינה הורוביץ (ליין) בקפריסין.

התאומים בידי אמנו ז"ל.

הורי ז"ל מחזיקים את התאומים בקפריסין.

הורי ז"ל והתאומים בהגיעם לחיפה מקפריסין. אבי במגבעת מאחורי אמי.
(התמונה נמצאת באנציקלופדיה העברית כרך ו' בערך "ארץ ישראל").

לשנת הצליה ח"פ

רשימת עולים שבאו לא"י 130, ע. א.

15.8.1947

האניה / הגבול קפריסין החברה

המסמך	השם	הגיל	הסוג	מס' הרשיון	הקריבים בא"י וכתבתם	הערות
דינס	משה	1921	ג	פולין	בית תלוצות ת"א	(לטרון)
דינס	מרים	1929	ב3	פולין	חדתה פ.פ.	(לטרון)
דרוקר	הינדה	1920	ג	רומניה	ח'מה, בצלאל 21, כפת ארנו	(כנסת)
דרסלר	פרוסה	1920	ג	רומניה	שכון קריה שמואל	(כנסת)
	טוביה	1946	"	באניה	"	"
דרסלר	פרנץ	1908	ג	רומניה	שכון קריה שמואל	(כנסת)
מאופשטיין	דוד	1917	ג	פולין	נשר מעון	(לטרון)
מבר	אליעזר לאו	1916	ג	פולין	נתניה ס.פ.	(לטרון)
	רוזיה	1925	"	"	"	"
	חנה	1947	"	קפריסין	"	"
חורט	אילונה	1886	ד	הונגריה	פתח תקוה סמפל 31	(כנסת)
חוכרב	פלה	1926	ג	פולין	בית החלוצה פ. תקוה	(לטרון)
חוכמן	יוסף	1918	ג	פולין	"	(לטרון)
	רבינה	1924	"	"	"	"
חוכמן	מגדה	1925	ב3	הונגריה	עליה נוער רענה	(כנסת)
חולנדר	יוסף	1925	ג	צ'כיה	קריה חיים 7	(לטרון)
חופמן	גבור	1925	ג	רומניה	שער הגולן	(כנסת)
	מגדה	1928	ג	"	"	"
	אריה	1947	"	קפריסין	"	"
חופמן	לירוש	1922	ג	הונגריה	קב' מצובה	(כנסת)
	אוה	1927	"	"	"	"
חורוביץ	טובה	1922	ג	צ'כיה	פתח תקוה	(כנסת)
חורוביץ	אנה	1912	ג	רומניה	אחוזה חורב 23 ח'מה	(כנסת)
חורוביץ	אוישיע	1904	ג	"	"	"
חורוביץ	דזי	1915	ג	הונגריה	פרדס חנה	(כנסת)
	מגדה	1925	"	"	"	"
	דינה	1947	"	קפריסין	"	"
חורוביץ	נתן צבי	1947	"	"	"	"
	שמעון	1925	ג	פולין	הרצליה ס.פ.	(לטרון)
	חיה	1924	"	"	"	"
חזנרץ	אטי	1927	ג	רומניה	מבטהים	(כנסת)
חירשלר	של	1920	ג	הונגריה	קב' דליה	(כנסת)

אטלנט

(כנסת)	פרדס חנה	הונגריה	ג	1915	דזי	אטלנט
"	"	"	"	1925	מגדה	
"	"	קפריסין	"	1947	דינה	
"	"	"	"	1947	נתן צבי	

אישור הגעתנו לארץ ישראל מקפריסין
 (בסוגריים שם האניה "כנסת ישראל")

הורי ז"ל זכו לחגוג את יום נישואיהם החמישים